

Nemunaičio žydų gyvenimas ir tragedija

Beveik 250 metų žydai gyveno šalia Nemunaičio parapijos krikščionių. Tiek metų jie buvo neatskiriama miestelio ir visos parapijos dalis. Neatmestina mintis, kad žydai Nemunaitėje apsigyveno XV a. Turimuose šaltiniuose pirmą kartą žydai Nemunaitėje paminėti Nemunaičio seniūnijos inventoriuje 1698 m.

Metai	Žydų šeimos
1698 m.	Tikriausiai tai buvusi vienintelė žydų smuklininko šeima.
1735 m.	Žydas nuomininkas, kuris nuomojo ne tik karčiamą, bet ir malūną.
1768 m.	Nemunaitėje gyveno 2 žydų šeimos.
1782 m.	Nemunaičio parapijoje gyveno 10 žydų šeimų.
1795 m.	Surašymo duomenimis miestelyje gyveno 5 žydų šeimos.
1839 m.	Nemunaitėje gyveno 52 žydų šeimos.
1853 m.	Miestelyje gyveno 66 žydų šeimos.
1869 m.	Nemunaitėje gyveno 415 žydų (apie 69% gyventojų).
1918 m.	Nemunaitėje gyveno apie 30 žydų šeimų.
1941 m.	Nemunaitėje gyveno 23 žydų šeimos (apie 110 žmonių).

XIX a. antroje pusėje prasidėjo Lietuvos žydų, kaip ir pačių lietuvių migracija į Šiaurės Ameriką, Angliją. Manytina, kad Nemunaičio žydai į Ameriką pradėjo emigruoti anksčiau už lietuvius. Vėlesnieji lietuvių emigrantai vykdavę jau savo parapijiečių adresais, bet per žydų agentų tinklą. Tarpukario laikotarpiu Nemunaičio žydai tikriausiai vykę į Pietų Afriką, Pietų Ameriką, Palestiną.

Religija

Maldos namai (škala) tikriausiai buvę pastatyti XVIII a. paskutiniame ketvirtyje miestelio pakraštyje prie pustomos smėlynės (dabartinių Vagelonių ir Saulėtekio gatvių sankirtoje). Toje pačioje vietoje buvę ir paskutiniai maldos namai XX a. pirmoje pusėje. Nuo čia nelabai toli iki žydų kapinių, kurios turėję atsirasti XVIII a. paskutiniame ketvirtyje. Šioje vietoje jos yra ir dabar. Išlikę apie 60 įvairių formų lauko akmenų antkapiniai paminklai su iškaltais memorialiniais įrašais hebrajų rašmenimis.

Nemunaičio žydų kapinės

1831 m. audros metu į Nemunaičio katalikų bažnyčios bokštą trenkė žaibas, pastatas užsidegė. Pirmieji į pagalbą klebonui atskubėjo Nemunaičio žydai, gyvenę arčiausiai bažnyčios. Bažnyčia sudegė, bet į šventorių buvo išnešti liturginiai indai, drabužiai, didysis altorius, šoniniai Švč. Mergelės Marijos Rožinės ir Šv. Antano altoriai.

Nemunaičio žydų išsimokslinimas

Nemunaičio žydai buvę gana raštingi. XIX a. viduryje bendruomenės vyresnieji visuomet raštus pasirašydavę (jidiš). 1919–1940 m. absoliučiai visi žydai vyrai buvo raštingi. Lietuvišką pradžios mokyklą žydų vaikai (mergaitės ir berniukai) pradėjo lankyti 1931/1932 mokslo metais.

Nemunaičio žydų verslai

Smuklininkas – 1698 m.

1735 m. žydų šeima nuomojo karčiamą ir malūną.

XVIII a. antroje pusėje žydai nuomojo keltą ties Nemunaičiu.

XIX a. pradžioje supirkinėjo grūdus ir kitą žemės ūkio produkciją ir parduodavo nuplukdę Nemunu Vilniuje, Kaune.

1839 m. buvo 3 siuvėjai, 3 batsiuviai, 2 dektindariai, malūnininkas, audėjas, ritualinis skerdikas (reiznykas), maldų vedėjas (škalnikas).

1919 m. didžiausia aludė Nemunaitėje buvo žydų rankose. Supirkinėjo žemės ūkio produkciją, Nemuno žuvis.

1939 m. Nuomojo karčiamą ir malūną, užsiėmė antrinių žaliavų ir grūdų supirkimu.

Tarpukario laikotarpiu Vienu metu Nemunaitėje buvo apie 20 žydų krautuvėlių, bent šešios siuvėjos, kailiadirbys, pora batsiuvių.

Be tų žydų šeimų, kurios turėjo šiokių tokių verslą ar aiškų užsiėmimą, kitos gyveno vargingai ir vertėsi įvairiais atsitiktiniais darbais. Jų namai stovėjo smėlynėje – iki tol niekam nenaudotoje dykvietėje pietiniame miestelio pakraštyje.

Genocidas

1941m. liepos pabaigoje Nemunaičio žydai jau nešioję ant krūtinės ir nugaros prisiūtą Dovydo žvaigždę. Rugsėjo pabaigoje buvo surinkti ir išvaryti į Alytų visi stipriausi vyrai. Rugsėjo pradžioje buvo išvaryti visi likusieji – seneliai, moterys, jaunimas, vaikai. Iš Nemunaičio žydų gyvi išliko du – Leibas Smilga ir Zosė Odancaitė. Įdomu tai, kad daugiau Nemunaičio žydų nuotraukų nepavyko surasti nei pas senuosius gyventojus, nei Alytaus kraštotyros muziejuje.

Zosė Odancaitė g. 1913 Merkinės valsčiuje, susituokė su Antanu Zaviliausku. Mirė 1999 m. jau Zofija. Turėjo 2 sūnus.

Nemunaičio klebonas V. Želnia, glaustai apibūdindamas parapijiečių moralę nacių okupacijos metais, 1944 m. rudenį rašė: „Dauguma tikinčiųjų piktinosi vokiečių elgesiu su žydais. Santykių su persekiojamais žydais buvo parodyta iš tikinčiųjų pusės keli krikščioniškosios meilės pavyzdžiai“. Nuo 1942 m. rugsėjo pradžios iki 1944 07 16 vangeliškio Petro Pečiulio 9 asmenų šeima slapstė Alytaus gydytoją Ovsiejų Belkiną ir jo žmoną Rachele.

Šiandien apie miestelyje gyvenusius žydus primena prieš įėjimą į kapinių teritoriją stovinti akmens plokštė, kurios centre, juodo akmens fone, iškalta: „Čia ilsisi Nemunaičio žydų palaikai. Šventa ramybė jiems“. Kapinės įtrauktos į Nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą.

Paminklas Nemunaičio žydams

Informacijos apie Nemunaičio žydus galima rasti Sigitu Jegelevičiaus knygoje „Nemunaitis ir jo parapija. II knyga“, Vytauto Lakininko knygoje „Iš Nemunaičio praeities“.

Kadangi esu 5 kartos Nemunaičio gyventoja, jaučiu ypatingą ryšį su šiuo kraštu. Dirbu Nemunaičio bibliotekos filiale, todėl turiu labai geras sąlygas rinkti įvairią kraštotyrinę medžiagą. Esu parengusi pateiktis „Nemunaitis laiko tėkmėje“, „Nemunaičio bibliotekos istorija nuo 1952 m“, virtualias nuotraukų parodas- „Nemunaitis metų tėkmėje“ (Modesto Kisieliaus darbai), „Lenkiuos Mamai ir Motinai gamtai. Kas aš be jos?...“ (Laimos Zajančauskienės darbai), „Ritos Gegužienės keramikos darbai“.

2022, Nemunaitis